

Leksička raznolikost djece vrtičke i predškolske dobi

Kelc, Klaudija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:103878>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
PETRINJA

ZAVRŠNI RAD

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Leksička raznolikost djece vrtićke i predškolske
dobi

IME I PREZIME: Klaudija Kelc

MENTOR: doc. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Petrinja, veljača 2020.

SAŽETAK

Djeca počinju usvajati jezik već od rođenja. Ovaj proces započinje u djetetovom najbližem okruženju, najčešće je u okruženju obitelji i bližnjih pa time dijete usvaja jezik spontano i prirodno. Njihovo primarno okruženje ima jak utjecaj na govor, odnosno kako će dijete koristiti govor u različitim komunikacijskim situacijama. Potaknuta svojim kajkavskim narječjem i okruženjem, provela sam istraživanje u vrtiću i istražila leksičku raznolikost djece vrtićke i predškolske dobi. U prvom dijelu rada opisano je usvajanje jezika, te standardni jezik i zavičajni govor. U drugom dijelu rada opisano je istraživanje, postavljeni ciljevi i hipoteze i dobiveni rezultati prikazani grafikonima. U skladu s postavljenim ciljevima i hipotezama donesen je zaključak u kojemu su postavljene hipoteze potvrđene.

Ključne riječi: leksik, okruženje, standardni jezik, dijalekt, rječnička raznolikost

SUMMARY

Children start already adopting language since their birth. This procedure begins in the child's closest environment, and is in the environment of the family and the child's nearby wheres adopts the language spontaneously and naturally. Their primary environment has a strong influence on speech, that is, how the child will use speech in different communication situations. Encouraged by their dialect and environment, I have proven research in kindergarten and explored the lexical diversity of kindergarten and preschool children. The first part of the paper describes the use of language, standard language and native language. The second part of the paper describes the research, set goals and hypotheses and obtained results presented in graphs. In accordance with the set goals and hypotheses, it was concluded that the hypotheses were confirmed.

Key words: vocabulary, environment, standard language, dialect, diversity

Sadržaj

1. UVOD	1
2. USVAJANJE JEZIKA	1
2.1. USVAJANJE GLASOVA	3
2.2. USVAJANJE MORFOLOGIJE	4
2.3. USVAJANJE SINTAKSE	5
2.4. USVAJANJE LEKSIKA	6
3. STANDARDNI JEZIK I ZAVIČAJNI GOVOR	8
4. ISTRAŽIVANJE	10
4.1. OPIS UZORKA	10
4.2. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	10
4.3. OPIS INSTRUMENTA	11
4.4. REZULTATI	11
4.5. REZULTATI ISPITANIKA S OBZIROM NA SKUPINU	13
4.6. REZULTATI ISPITANIKA S OBZIROM NA SPOL	14
5. ZAKLJUČAK I RASPRAVA	16
LITERATURA	17
PRILOZI	18

1. UVOD

Jezik je apstraktan sustav za sporazumijevanje koji se ostvaruje jezičnim djelatnostima, a dijelimo ih na jezično primanje i jezičnu proizvodnju. Osnovne jezične djelatnosti su slušanje, govorenje i razgovaranje koje dijete usvaja spontano od samog početka života. Prvi jezik u djetetovu jezičnom razvoju nazivamo materinski jezik. Taj naziv odnosi se na strukturu jezika kojim se majka i okolina obraćaju djetetu kako bi mu pomogli u usvajanju jezika (Cvikić, 2007: 33-34). Da bi djeca mogla usvojiti jezik, ona moraju imati uredan kognitivni razvoj, sposobnost spontanoga učenja bilo kojega ljudskoga jezika, koja uključuje i sposobnosti da oponašaju jezične uzore (roditelje i ostale bliske osobe). Može se zaključiti da su djeca veliki tvorci riječi i njihova značenja, a sposobni su i načiniti riječ koja će im poslužiti u nekoj situaciji. Usvajanje riječi vezano je uz opći leksikon jezika kojem je dijete izloženo, umni leksikon te razvojnu dob (Aladrović Slovaček, 2019: 64).

S obzirom da u mojem rodnom mjestu prevladava kajkavsko narječje, zanimalo me govore li djeca u vrtiću kajkavskim narječjem ili ipak prevladava štokavski, odnosno standardni jezik. Kako bih provjerila leksičku raznolikost, provela sam istraživanje u dječjem vrtiću Proljeće, u Kloštar Ivaniću. Istraživanje je provedeno u srednjoj vrtićkoj skupini, te predškolskoj skupini u centralnom objektu i u programu predškole koji se nalazi u područnom objektu. Cilj ovog rada je istražiti prisutnost standardnih riječi, prisutnost dijalekata te neologizama kod djece vrtićke i predškolske dobi. Također ću istražiti postoji li razlika s obzirom na dob djece i spol.

2. USVAJANJE JEZIKA

Usvajanje jezika je spontano ovladavanje jezikom, bez izravnog poučavanja. Ono označava razvoj jezične sposobnosti. Osnovne, odnosno primarne jezične djelatnosti su slušanje i govorenje. Spontano se usvajaju od samoga početka djetetovog života, te ih nije potrebno posebno poučavati. Jezik se usvaja pojedinim jezičnim djelatnostima na konkretnim primjerima i u sporazumijevanju. Dijete ovladavajući jezičnim djelatnostima usvaja i sam jezik, apstraktni ljudski sustav sporazumijevanja. Govoreni se jezik usvaja od rođenja, a i prije njega, sve do odrasle dobi kada je posve usvojen (Cvikić, 2007: 34). Prema načinu učenja, jezici kojima čovjek govori dijele se na: jezike koji se usvajaju (materinski jezik u ranome djetinjstvu) i jezike

koji se uče (svi jezici naučeni poslije ranoga razvojnog razdoblja). Prvi jezik djeteta usvaja od rođenja prateći spoznajni razvoj. Obično je riječ o okolinskome jeziku usvojenom spontano, u prirodnom obiteljskom okruženju. To je dominantan jezik kojim osoba najbolje vlada u komunikaciji (Pavličević-Franić, 2005: 39).

U ranome razvoju, sposobnost usvajanja jezika određena je genetski, što dokazuje i činjenica da će sva djeca progovoriti te usvojiti prvi jezik, bez obzira na vrstu jezika ili prostor u kojem ga usvajaju. Za svladavanje složenijih jezičnih struktura i usvajanje gramatike važnu će ulogu imati kognitivan razvoj, praktične komunikacijske sposobnosti i djetetova kreativnost, te društveno okruženje (Pavličević-Franić, 2005: 41). Da bi djeteta uopće moglo usvojiti jezik, mora imati sposobnost spontanog učenja bilo kojega ljudskoga jezika, mora biti izloženo jezičnome uzoru u izravnome sporazumijevanju, te se mora spoznajno razvijati. Donekle urođene, a donekle stečene jezične sposobnosti omogućuju djetetu da uspije usvojiti jezik (Cvikić, 2007: 44, 45). Jezik se može razložiti na pet sastavnica koje ga čine jedinstvenim, ali i složenim sustavom. Jezične su sastavnice fonologija, morfologija, sintaksa, semantika i pragmatika. Nadovezuju se jedna na drugu jer temelj svake sljedeće sastavnice čine elementi prethodne.

U trenutku progovaranja prve riječi djeteta u svojem fonološkom sustavu ne posjeduje sve foneme svojega materinskoga jezika i sva fonološka pravila. Ograničenim brojem fonema, apstraktnih jedinica kojima na govornoj razini odgovara glas, djeteta će oblikovati prve riječi, a prvim usvojenim riječima uz trenutno usvojena morfološka pravila, oblikovat će prve kombinacije riječi. U sljedećem koraku jezičnoga razvoja istovremeno se usvajaju i razvijaju elementi različitih jezičnih sastavnica. „Pravilnost i sustavnost“ prisutna u početku jezičnoga razvoja prerasta u produktivnu zbrku u kojoj se djeteta i njegova okolina dobro snalaze (Cvikić, 2007: 49, 50).

Rani jezični razvoj možemo podijeliti na predjezično i jezično razdoblje. Predjezično razdoblje je jednogodišnje razdoblje koje ponajprije obilježava spontano glasanje, a potom i artikuliranje glasova primjerenih jezičnome sustavu materinskog jezika. Jezično razdoblje nastupa kod većine djece oko prve godine života. Djeca počinju usvajati prve jezične elemente, intonaciju i ritam materinskoga jezika, s čime se poklapa i javljanje prvih pravih riječi. Načelno traje do 3-3,5 godine, iako jezik usvajamo, učimo i razvijamo gotovo cijeli život (Pavličević Franić, 2005: 42-44).

Djeca prvo usvajaju imenice i glagole, a nakon toga slijedi usvajanje pridjeva, zamjenica, brojeva i priloga. U dobi od godinu i pol dijete koristi oko 100 riječi, s dvije godine oko 400, u trećoj godini oko 1000 riječi, te s četiri godine oko 4000 riječi. Četvrta i peta godina smatraju se godinama dječjih pitanja, takozvano „zlatno doba“ koje ima važnu ulogu za spoznajni razvoj. Vrlo je važno poticati dječji govor, postavljati pitanja i odgovarati na postavljena pitanja kako bi proširili djetetove spoznaje te razvili znatiželju i spremnost na istraživanje. Dijete u šestoj i sedmoj godini rabi sve vrste riječi i koristi gramatička pravila. Djeca u toj dobi u pravilu već imaju bogat rječnik, no to značajno ovisi o njihovoj okolini, a odgojno-obrazovne ustanove djeluju kao poticajno okruženje za pravovremeni razvoj govora i komunikacije (Starc i suradnici, 2004).

2.1. USVAJANJE GLASOVA

Glasovima zovemo zvukove koji su standardni upravo za naš jezik, a taj aspekt jezika formalno nazivamo fonologija. Kada govorimo, služimo se tim određenim glasovima koje su naši slušatelji prihvatili kao pravovaljanje komunikacijske signale. Primjerice, služimo se govornim glasovima kao što su p, d, k, s, š i n. Oni su građevni blokovi za razmjenjivanje informacija među pojedincima. Možemo stvarati i druge zvukove, ali ako oni nisu dio smislenih riječi koje upotrebljavamo za prenošenje značenja, tada nisu govorni glasovi (Apel i Masterson, 2004: 21). Glas ima tri temeljna svojstva: akustičnost, artikuliranost i funkcionalnost. Hrvatski standardni jezik ima 32 glasa, kada ih određujemo prema razlikovnoj službi u jeziku. Šest je otvornika ili samoglasnika, a stali glasovi nazivaju se zatvornici ili suglasnici (Pavličević Franić, 2005: 28-29).

Predjezična ili predverbalna faza razdoblje je spontanog glasanja i započinje prvim krikom novorođenčeta. Ovo razdoblje možemo podijeliti na četiri kraća vremenska razdoblja. Predgovorno razdoblje koje traje od rođenja do 2. mjeseca i obilježava ga primarno refleksno glasanje koje se sastoji uglavnom od plača. Slijedi razdoblje komunikativnoga glasanja, od 2. do 5. mjeseca, koje se manifestira kao „gukanje“ ili smijeh. Treće razdoblje nazivamo vokalizacija, od 5. do 8. mjeseca, te je obilježeno razvojem vokalskoga sustava, vokalnim igrama i ponavljanjem artikuliranih odsječaka. Faza brbljanja četvrto je razdoblje u kojemu je glasanje slogovno, dijete kombinira samoglasnike i suglasnike, a traje od 8. do 12. mjeseca.

Nakon razdoblja neartikuliranog glasanja, dijete u trećem i četvrtom dijelu predjezičnog razdoblja počinje oblikovati glasovni sustav.

Tijekom razvoja glasovnog sustava, prvo se usvajaju prednji i srednji otvornici (i, e, a), a zatim stražnji (o, u). Kod zatvornika je obrnuto, odnosno prvo se usvajaju stražnji (m, t, d, k, g, p, b), a zatim prednji. S obzirom da se u posljednjem dijelu fonske faze navedeni glasovi spajaju i pojavljuju u obliku slogova, nastaju ritmički izričaji (ma-ma-ma... ba-ba... pa-pa...) za koje većina roditelja pogrešno misli da su prve riječi (Pavličević Franić, 2005: 43). Jezična ili verbalna faza nastupa oko prve godine života. Prvo se usvajaju zvučni i bezzvučni zapornici (b, d, g, p, t, k) i otvornici (i, e, a, o, u), a tek zatim strujnici (s, z, š, ž, f, h) i na kraju slivenici (c, č, ć, dž, đ) (Pavličević Franić, 2005: 44). Djeca s tri i pol godine standardno izgovaraju sve otvornike, kliznik (j), zapornike (p, t, k, b, d, g), tjesnačnike (f i h) te zvonačnike (l, v, m i n). Do četvrte godine ovladaju još nepčanim nosnikom (nj), a u idućih godinu i pol preostalim dvama zvonačnicima (lj i r). Od četiri i pol do pet i pol godina ovladaju zubnicima (s i z), uključujući i slivenik (c). Tada im još prednepčanici (š, ž, č, dž) mogu biti previše nepčani, a nepčani slivenici (ć i đ) imati slabi zapor (Jelaska i sur., 2005).

2.2. USVAJANJE MORFOLOGIJE

Pojam gramatičkog oblikovanja riječi ili kako ga stručno zovemo morfologija, koristi se za opisivanje aspekata jezičnog sustava koji određuje kako drugim ljudima dajemo informacije o broju objekata o kojem govorimo, o rodu objekta, o radnji (vršilac radnje ili se radnja na njemu vrši), vremenu zbivanja (prošlost, sadašnjost ili budućnost), smjeru kretanja i kako se subjekt u rečenici „usuglašava“ s radnjom (Apel i Masterson, 2004: 25). Morfologija hrvatskog jezika uključuje sklonidbu, sprezanje, komparaciju, vrste riječi, morfeme i tvorbu riječi. Ovladavanje morfologijom jedan je od najsloženijih zadataka s kojim se djeca susreću tokom usvajanja jezika. Dulja i ranija izloženost jeziku, te dulje sustavno poučavanje pozitivno utječe na usvajanje morfologije (Aladrović Slovaček, 2012). Morfološki se razvoj može podijeliti na usvajanje pojedinačnih riječi, preopćavanje pravila i ovladavanje iznimkama od općih pravila (Jelaska i suradnici, 2005).

Prve riječi koje dijete izgovara uglavnom su imenice, a uz njih u ranom jezičnom razvoju prevladavaju i glagoli. Djeca najprije rabe glagole u trećem licu jednine jer im je taj oblik i perceptivno najdostupniji, a kasnije kada dijete o sebi počne govoriti u prvom licu, prednost

preuzima prvo lice jednine (Aladrović Slovaček, prema Kovačević, 1996). Zamjenicama ovlada u dobi od godinu i pol, ponajprije pokaznim, a potom osobnim. Poseban kognitivni napor potreban je da bi dijete usvojilo zamjenicu „ti“, prepoznajući je u njenoj pravoj funkciji, a ne smatrajući je svojim imenom (Erdeljac, 2009).

Da bi djeca usvojila imensku i glagolsku morfologiju, najprije je potrebno analizirati strukturu riječi koje su čuli u unosu, prepoznati što je osnova, a što afiks, pridružiti im odgovarajuća značenja i početi ih upotrebljavati u novim kombinacijama. Taj proces raščlanjivanja oblika i pridruživanja značenja preduvjet je usvajanju fleksije morfologije (stvaranje oblika riječi: mama, mami, mame..), a potom derivacijske morfologije, odnosno tvorbe riječi (kuća, kućica..) (Jelaska i suradnici, 2005). Imenice i glagoli najzastupljenija su vrsta riječi tokom usvajanja jezika, a iza njih slijede prijedlozi, priloz, zamjenice, veznici, a tek pred kraj pridjevi i brojevi (Aladrović Slovaček, 2012, prema Vuletić i Kordić, 1978). Kada je o morfologiji riječ, možemo reći da je taj proces u većine djece završen s ranim jezičnim razvojem do polaska u školu, a poslije može biti riječ samo o doradi ili dopuni (Kuvač Kraljević, 2015).

2.3. USVAJANJE SINTAKSE

Rečenica je temeljna komunikacijska jedinica. Bez rečenica teško je zamisliti komunikaciju jer riječi ponekad ne znače ništa izvan konteksta koji omogućuje razumijevanje njihova značenja (Aladrović Slovaček, 2019: 56). Sustav koji određuje pravila o redu riječi visoko je strukturiran i krut, a nazivamo ga sintaksa. Usvajajući jezik dijete mora ovladati pravilima međusobnog povezivanja pojedinih riječi, dijelova rečenica i rečenica, odnosno naučiti kako ispravno povezati riječi u rečenici da bi ona imala smisla. Osim poretka riječi, na umu treba imati završetke i početke koje dodajemo osnovama riječi, te umetnute riječi koje nam pomažu da međusobno povezujemo riječi u rečenicama (Apel i Masterson, 2004: 24).

Djeca prve riječi izgovaraju u dobi od godinu, godinu i pol dana. To su riječi jednočlani iskazi (holofraze), a njima se izražavaju različita značenja koja u jeziku odraslih imaju rečenice. Npr. pa pa znači tata je otišao (Jelaska, 2005). Razvoj dječjih rečenica možemo podijeliti u dvije faze. Prva faza nastupa oko osamnaestog mjeseca života i obuhvaća vrlo šture rečenice nevjesto kompletirane, a predstavljaju početak jezičnog razvoja. Druga faza nastupa u razdoblju od dvije godine te se dijelovi koji su nedostajali brzo upotpunjuju i usvajaju. Većina djece

započinje kombiniranjem riječi u rečenice između osamnaestog i dvadesetog mjeseca života kada imaju rječnik od pedesetak riječi. Odrastanjem djeteta proširuje jezičnu strukturu na dvije, tri ili više riječi. Na kraju predškolske dobi djeca prosječno govore rečenice koje sadrže 5-6 riječi te su jednostavne ili jednostavno proširene rečenice. Zavisnosložene rečenice javljaju se kasnije, u nižim razredima osnovne škole. Razvoj se nastavlja i tijekom školovanja i u adolescentskoj i odrasloj dobi, no mnogo sporije (Aladrović Slovaček, 2012).

2.4. USVAJANJE LEKSIKA

Dijete je od rođenja aktivno uključeno u usvajanje jezika. Percipiranje svijeta, osluškivanje, promatranje, razlikovanje različitih zvukova, razumijevanje, gukanje i brbljanje kao prethodnice artikuliranog govora te niz drugih čimbenika preteče su i pretkazatelji jezičnoga izražavanja (Cvikić, 2007: 50). Prve se riječi uče sporo, pa tako dijete svoju prvu riječ usvoji tek nakon navršenih godinu dana. Poslije toga usvajanje novih riječi postupno se ubrzava pa tako dijete već s petnaest mjeseci u svojem rječniku ima petnaestak riječi te dvadesetak riječi u dobi oko osamnaestoga ili devetnaestoga mjeseca (Aladrović Slovaček, 2012).

Kada dijete proizvede prvu riječ ulazi u razdoblje jednočlanih iskaza. Prva riječ koju dijete proizvede može nositi više značenja nego što ga ona objektivno ima. Može imati i značenje jednoga iskaza pa se naziva i holofraza. Na primjer, riječ mama u ulozi holofraze može značiti gladan sam, digni me i tako dalje. Ta ista prva izgovorena riječ znači i početak razvoja aktivnog rječnika i semantike. Svaka je nova usvojena riječ nova leksička jedinica u mentalnome leksikonu, odnosno skladištu riječi u ljudskome umu. Kada dijete prvi put značajno obogati svoj rječnik, takozvani rječnički brzac koji se javlja između petnaestoga i dvadesetdrugoga mjeseca, pružaju mu se veće mogućnosti u uporabi elemenata ostalih jezičnih sastavnica, ponajprije morfologije i sintakse. Kada dijete proizvede prve kombinacije riječi koje se javljaju između dvadesetoga i dvadesetčetvrtoga mjeseca, ulazi u razdoblje dvočlanih iskaza (Cvikić, 2007: 50-51). Kad je pojmovni i rečenički repertoar mali, a želja za govorom velika, djeca često koriste riječi koje znaju, čak i za sadržaje za koje još ne znaju riječi (Pavličević Franić, 2005).

U ranim dječjim sintaktičkim strukturama nailazimo na nepravilnosti i ispuštanje riječi. Tako se u dječjem govoru javljaju pogreške, poopćavanja ili sužavanja na morfološkoj i leksičko-semantičkoj razini. Na primjer, dijete može za vuka ili lisicu reći da je pas, što je leksičko poopćavanje. Primjer leksičkoga sužavanja je kada dijete samo svoju igračku vlak

imenuje vlakom, ali ne i pravi vlak. U nedostatku odgovarajuće riječi za pojedini pojam, djeca izmišljaju nove riječi, primjerice pekec je pijesak (Cvikić, 2007: 51).

Krajem druge godine dijete oblikuje prvu rečenicu, najčešće od dvije riječi. Riječi kojima se pritom koristi ključne su za poruku koju daje. Sve druge riječi izostavlja te govor slični telegrafskoj poruci pa se i zove telegrafski govor. S oko tri i pol godine dijete u govoru rabi sve vrste riječi i ima rečenicu od tri ili više riječi i kreira riječi stvarajući takozvane neologizme kojima popunjava svoj skromniji rječnički repertoar. Neologizmi ili novotvorenice (novonastale riječi) vrlo su česta kategorija riječi u ranome razdoblju jezičnoga usvajanja, dakle tipične su upravo za dječji jezik (Pavličević Franić, 2005). Četvrtu i petu godinu djetetova života nazivamo godinom dječjih pitanja. Svaki odgovor otvara mogućnosti za nova pitanja, što potiče kreativan odnos prema učenju i spoznavanju (Starc i sur., 2004). Približavajući se šestoj i sedmoj godini dijete rabi sve vrste riječi i ovladalo je gotovo svim vrstama rečenica (Starc i sur., 2004).

Dijete rane i predškolske dobi u komunikaciji s vršnjacima i drugim sudionicima komunikacije upoznaje i druge idiome hrvatskoga jezika (žargon, drugi dijalekt ili zavičajni govor). Cilj je učenja i poučavanja jezika koordinirana višejezičnost koja podrazumijeva ovladavanje standardnim oblikom jezika, ali i zadržavanje materinskoga idioma u razgovornome stilu komunikacije te ovladavanje drugim jezicima (Aladrović Slovaček, 2012).

Istraživanja su pokazala da postoji još nekoliko karakteristika koje itekako utječu na djetetov jezični razvoj, a to su: djetetov spol (djevojčice brže progovaraju nego dječaci), broj djece u obitelji (dijete s braćom i sestrama može imati više jezičnoga iskustva), redosljed djece u obitelji (često prvo dijete brže progovara nego drugo), odnos roditelja i drugih ukućana prema djetetu (koliko se njime bave, koliko mu se obraćaju), vrsti obiteljskoga života (je li u obitelji ili nekoj ustanovi, čuva li ga netko), jezičnoj okolini (je li jednojezična ili višejezična), jezičnom unosu (govori mu li se maminskim, odraslim ili mu se tepa), te društvenom položaju roditelja (jesu li prihvaćeni u okolini, jesu li obrazovani i drugo) (Aladrović Slovaček, 2012, prema: Jelaska, 2007). Tijekom ranog i predškolskog razdoblja stvara se temelj za ovladavanjem vještina čitanja i pisanja. Jezični razvoj traje jako dugo, čak do kraja života (Kuvač i Palmović, 2007).

3. STANDARDNI JEZIK I ZAVIČAJNI GOVOR

Prvi jezik s kojim se dijete susreće u svojoj najbližoj, obiteljskoj zajednici jedan je od dijalekata, odnosno lokalnih govora čijim temeljima dijete ovlada već u ranome djetinjstvu. Upravo zato dijalekt u kojem dijete stječe prvo jezično iskustvo uvelike utječe i na njegovo ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom. Ako dijete već u ranome djetinjstvu krene u vrtić, upoznat će, ako je riječ o sredini koja je višejezična, i druge idiome hrvatskog jezika (Aladrović Slovaček, 2019: 86).

Jezična djelatnost jedan je od oblika sveukupne komunikacijske prakse. Kako je riječ o društvenom fenomenu, u različitim sociolingvistički uvjetovanim situacijama, jezik se iskazuje u različitim pojavnostima. Tijekom komunikacijskog procesa uspostavlja se različit repertoar jezičnih sredstava i pravila, jezičnih normi i sustava kojima se jedna govorna osoba obraća drugoj. Hrvatski jezik čine i standard i supstandard, te narječja i žargoni (Pavličević Franić, 2005: 33).

Osim standardnoga hrvatskoga postoje različita narječja, dijalekti, mjesni govori, te idiomi, odnosno stilovi. U hrvatskome jeziku neki su mjesni govori toliko različiti da se govornici pojedinih od njih teško mogu razumjeti. Učenje standardnoga jezika nije podjednako teško govornicima različitih hrvatskih narječja, budući da je hrvatski standardni jezik nastao na štokavskoj osnovici. Ovladavanje fonološkim sastavom naglasnih obilježja primjetno je teže kajkavcima, čakavcima i staroštokavcima nego novoštokavcima (Cvikić, 2007: 24).

Standardni jezik službeno je priopćajno sredstvo sporazumijevanja pripadnika nekoga naroda. Riječ je o jedinstvenom i općenito prihvaćenom, normiranom i standardiziranom jeziku svih pripadnika jezične zajednice na cjelokupnome području. Danas hrvatski standardni jezik ima jedinstvenu štokavsku osnovicu ijekavskoga/jekavskoga izgovora (Pavličević Franić, 2005: 33-34). Razgovorni jezik svojom se pojavnošću razlikuje od standardnog jezika, iako su oba oblika sastavni dijelovi istoga materinskoga jezika. Služi za neposredno sporazumijevanje u svakodnevnim životnim prilikama (kod kuće, na ulici, u neobaveznoj i neslužbenoj komunikaciji s prijateljima, obitelji, znancima). U okviru razgovorne ili svakodnevnice komunikacije ostvaruju se jezične podrazine. Radi se o žargonima, supstandardnim idiomima hrvatskoga jezika. U praksi postoje žargoni pojedinih sredina, na primjer zagrebački i splitski, liječnički žargon, studentski, vojni ili neki drugi.

Sve vrste hrvatskih žargonizama obilježava pripadnost nekome od triju narječja; poseban leksik, utjecaj stranoga jezika i odstupanje od standardnojezičnih normi. Narječja ili dijalekti podsustavi su standardnoga jezika koji se govore na određenome području, pojedinome kraju ili geografskome prostoru. U hrvatskom jeziku razlikujemo tri narječja: kajkavsko, štokavko i čakavsko. Nazivaju se prema upitno-odnosnim zamjenicama (što, kaj, ča), karakterističnima za pojedini dijalekt. Predrasude su da je standardni ili književni hrvatski jezik najbolji i najpravičniji jezik komunikacije. Nepravilni jezik, narječja i govor ne postoje, već su svi pravilni i dobri ako se ispravno rabe u primjerenim komunikacijskim situacijama (Pavličević Franić, 2007; 34-36). Djeca će, slušajući one iz svoje najbliže okoline koji govore svojim rodnim idiomom, u vrtiću također koristiti taj primarni govor. Imaju razvijen individualan idiom naučen kod kuće, počinju usvajati norme standardnoga hrvatskoga jezika te upoznaju substandardne podsustave hrvatskog jezika (narječja i žargonizme) (Pavličević Franić, 2005).

Rani dječji rječnik vrlo se razlikuje, primjerice, jedni u svome rječniku imaju određenu riječ, dok je drugi uopće ne koriste. Tu razliku čine djetetovo okruženje, odnosno ukućani i bližnji, odgojno-obrazovne ustanove i slično (Apel i Masterson, 2004).

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. OPIS UZORKA

Istraživanje je provedeno u studenome 2019. u dječjem vrtiću „Proljeće“ Kloštar Ivanić. U istraživanju je sudjelovalo sveukupno 23 djece. U područnom objektu, u programu predškole sudjelovalo je 10 djece (5 dječaka i 4 djevojčice), u centralnom objektu, također predškolska skupina, četvero djece (1 dječak i 3 djevojčice), te u srednjoj vrtićkoj skupini 10 djece (6 dječaka i 4 djevojčice). Dječak D.M. i djevojčica A.B. imaju teškoća u govorno-jezičnom razvoju i uključeni su u individualan rad s logopedom.

Tablica 1. Prikaz broja ispitanika po grupama

GRUPA	BROJ DJECE	POSTOTAK
Mlađa vrtićka	10	43,5
Predškolska centralni	4	17,4
Predškolska područni	9	39,1
Ukupno	23	100,0

Tablica 2. Prikaz broja ispitanika po spolu

SPOL	BROJ DJECE	POSTOTAK
Dječaci	12	52,2
Djevojčice	11	47,8
Ukupno	23	100,0

4.2. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati leksičku raznolikost djece vrtićke i predškolske dobi. Također se ispitivala leksička raznolikost u odnosu na spol djece. U skladu s ciljem istraživanja postavljene su ove hipoteze:

1. Očekuje se da će u vrtićkoj skupini biti veća uporaba dijalekata u odnosu na predškolsku skupinu u kojoj se pretpostavlja da će biti veća uporaba standardnog jezika koji djeca usvajaju boravkom u vrtiću.
2. Očekuje se da nema statistički značajnih razlika u odnosu na spol djece.

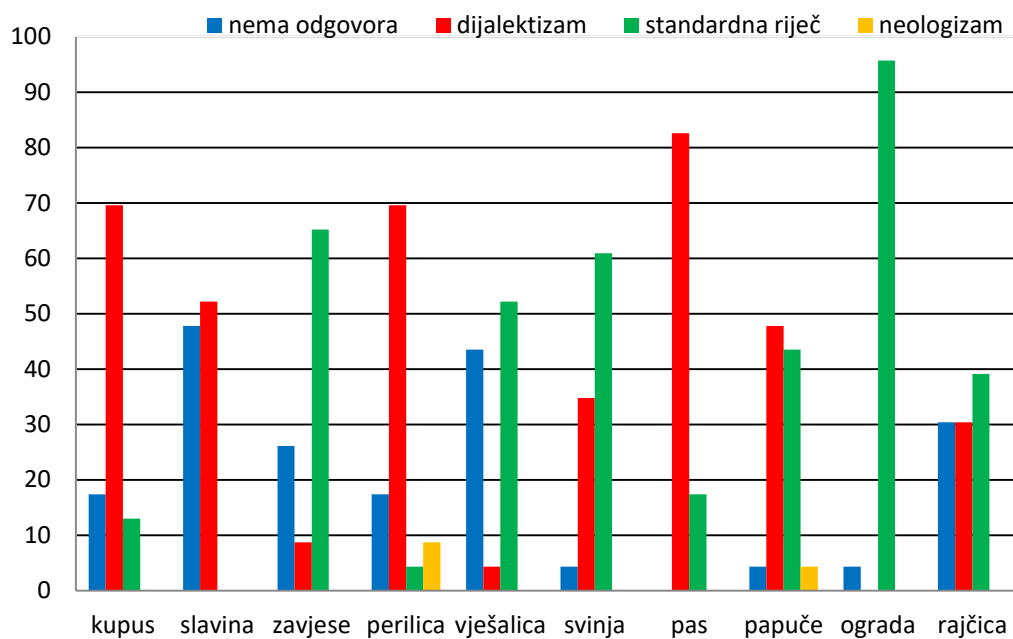
4.3. OPIS INSTRUMENTA

Kao instrument istraživanja odabrane su slike s predmetima koji su djeci poznati i s kojima se svakodnevno susreću, ali mogu imati različite nazive s obzirom na sredinu. Svako dijete ispitano je individualno da se odgovori ne bi ponavljali, a provjeravala se upotreba standardnog jezika i dijalekta. Sliko-test se sastojao od 20 slika na kojima su bili: Šešir, šal, zaimača, kanta, naočale, remen, zamrzivač, sanduk, ljestve, sat, vješalica, zavjese, ograda, kupus, svinja, pas, perilica, papuče, slavina i rajčica. Djeci su ponuđene kartice sa slikama na koje nisu morali odgovarati po redu, a postavljalo se pitanje „što je na slici“. Slike iz sliko-testa su prikazane u prilogu 1 (stranica 18). Osim slika postavljeno je i pitanje „čemu služi“, pa je time provjereno zna li dijete zaista što je na slici.

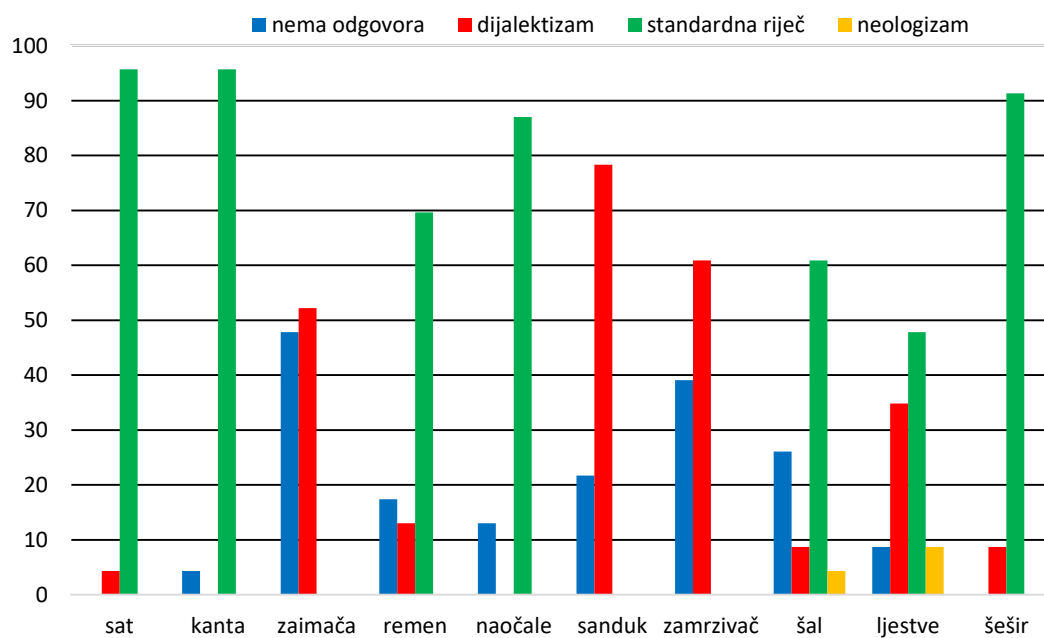
4.4. REZULTATI

Nakon rječničkog testa koji je proveden s djecom vrtićke i predškolske dobi dobiveni su rezultati koji su prikazani u grafikonu 1 i 2. U prikazanim grafikonima vidljivo je kako se djeca koriste standardnim riječima za riječ *ograda*, *sat*, *kanta*, *šešir*, *naočale* i *zavjese*. Dijalektalne riječi djeca su najviše koristila za riječ *kupus*, *perilica*, *pas*, *zaimača*, *sanduk* i *zamrzivač*. Perilica je dobila dva nova naziva, odnosno neologizme *slažoveš* i *praona*. Neologizam za papuče je *hodalice*, maramu je dijete nazvalo *krpica*, a ljestve su *penjalica* i *skala*. 47% djece nije odgovorilo na sliku gdje je *slavina*, 43,5% na slici gdje je *vješalica*, a 47,8% djece nikad nije čulo za *zaimaču*. Zanimljivo je napomenuti da za riječi *slavina*, *zaimača* i *zamrzivač* djeca ne koriste standardne riječi, što je vidljivo u grafikonima. Uz slike djeci je postavljeno i pitanje čemu služi neki predmet na slici, pa su dobiveni zanimljivi odgovori. Neki od njih su: „kanta je za vodu, da nosiš svinjama“, „da neš trpamo unutra“, „kanta da imaš vode i da zalijevas“. Sa zaimačom „grabiš juhu“, „s tim lovim juhu“, „neka žlica“. Ograda služi tome „da netko ne pobjegne“, „da lopov ne prođe“, „da vuk i lisica ne dođu i ne pojedu koke“. Vješalica je „ono kaj obesiš na ormar“, „za kapčit veš“. Zamrzivač je tu „da se skriva sladoled i pilići“, a perilica „da se roba opere i da ne smrdi“.

Grafikon 1. Ukupni rezultati na testu s obzirom na vrstu upotrijebljenoga leksema -1

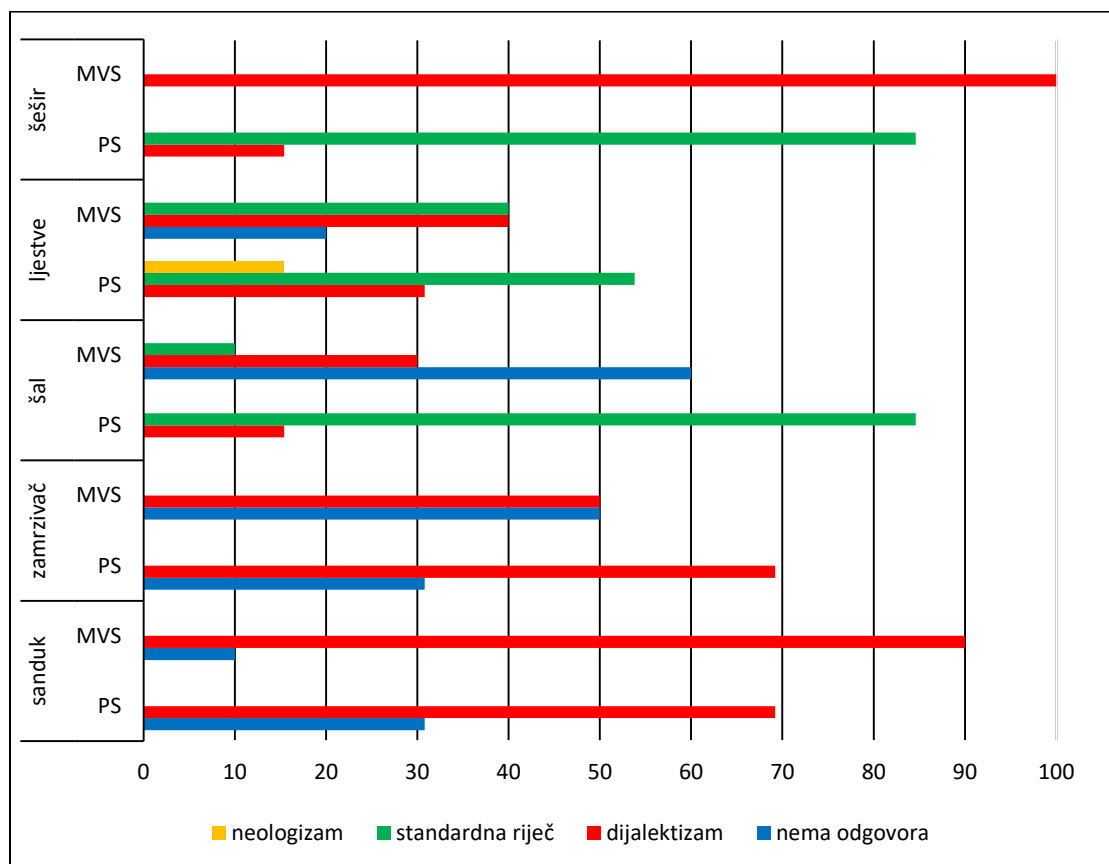
Grafikon 2. Ukupni rezultati na testu s obzirom na vrstu upotrijebljenoga leksema -2

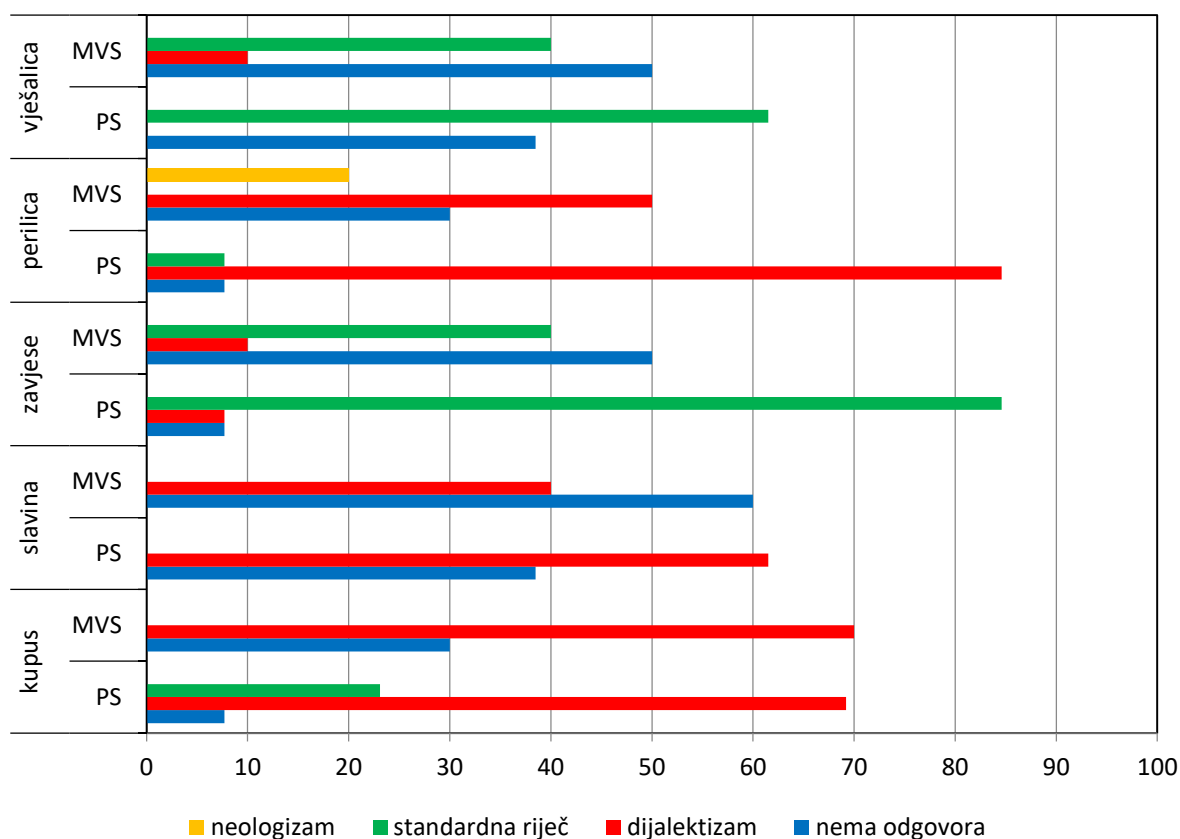
4.5. REZULTATI ISPITANIKA S OBZIROM NA SKUPINU

U trećem i četvrtom grafikonu prikazana je razlika u istraživanju između predškolske skupine (PS) i vrtićke skupine Medvjedići (MVS). Grafikon prikazuje da predškolska skupina (centralni i područni objekt) u većoj mjeri koristi standardne riječi za razliku od vrtićke skupine u kojoj grafikon prikazuje veću prisutnost dijalektizama. Dobivene su značajne statističke razlike za riječi *zavjese*, *šešir* i *šal*. Također, iako razlike nisu statistički značajne postoji veća razlika među grupama za riječi *kupus* i *perilica*. Vrtićka skupina *zavjese* je nazivala zastorima, *šešir* kapom, a *šal* je bio marama. *Kupus* u vrtićkoj skupini nazivali su zeljem i salatom, a *perilica* je nazivana vešmašinom i mašinom.

Grafikon 3. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

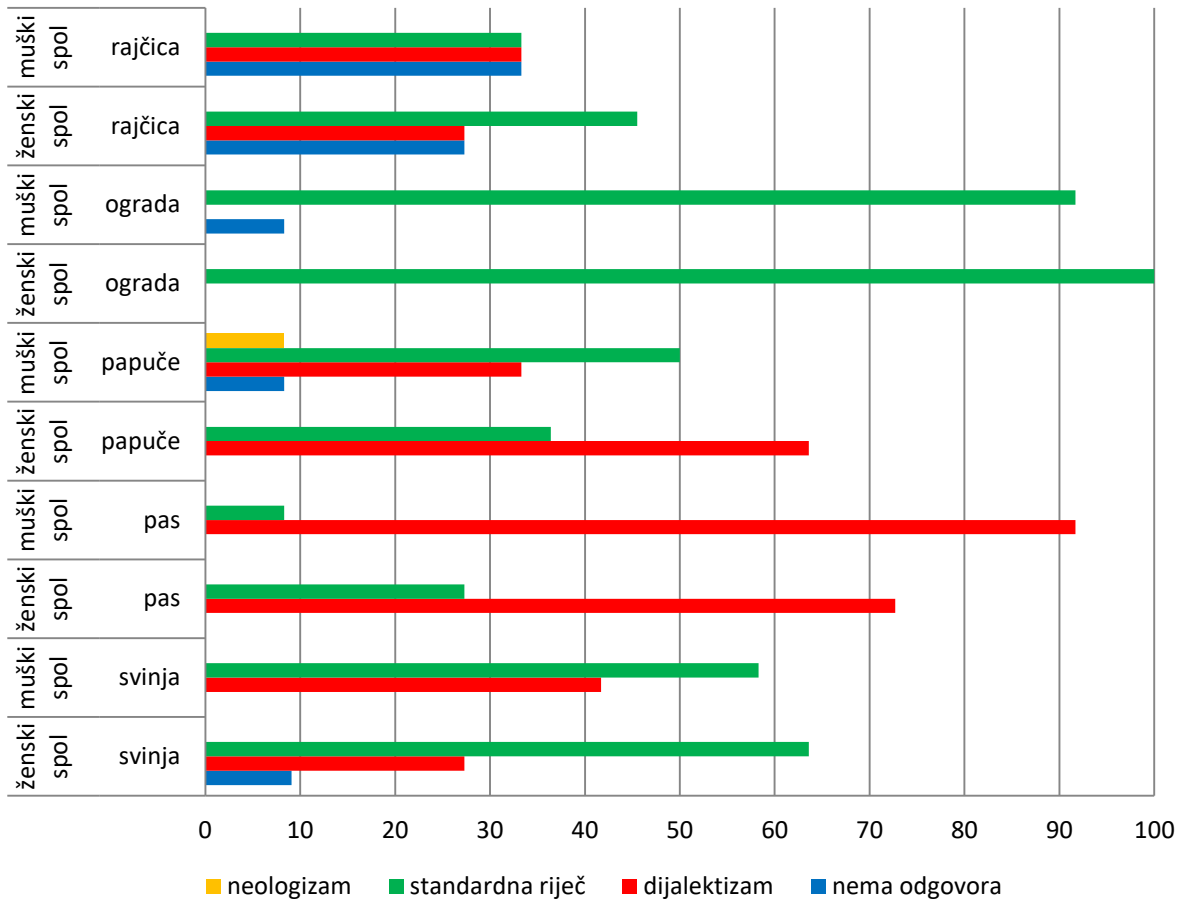
Grafikon 4. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

4.6. REZULTATI ISPITANIKA S OBZIROM NA SPOL

Peti grafikon prikazuje rezultate korištenja standardnih i dijalektalnih riječi s obzirom na spol djece. Grafikon prikazuje kako se i djevojčice i dječaci podjednako koriste standardnim riječima i dijalektizmima. *Ograda* je nazivana standardnom riječi, *papuče* su uglavnom bile šlake, a *pas* je nazivan dijalektima kao što su pesek, paso i ćuko.

Grafikon 5. Prikaz uporabe standardnih i dijalektalnih riječi s obzirom na spol

5. ZAKLJUČAK I RASPRAVA

Nakon provedenog istraživanja može se zaključiti kako su se hipoteze pokazale točnima. Ispitujući leksičku raznolikost djece vrtićke i predškolske dobi pokazalo se kako djeca predškolske dobi koriste više standardnih riječi, u odnosu na vrtićku skupinu koja više koristi dijalektizme, a prisutan je i pokoji neologizam. U imenovanju pojedinih predmeta primjećuje se specifičan dijalekt zbog kajkavskog okruženja. S obzirom na spol, hipoteza se također pokazala točnom jer ne postoji značajna razlika između dječaka i djevojčica u upotrebi standardnih riječi i dijalekata. Na temelju istraživanja i svega navedenog mogu zaključiti kako okruženje u kojem je dijete ima veliku ulogu u usvajanju jezika. Djeca koja odrastaju u dijalektalnoj sredini govorit će dijalektom bez obzira na vrtićku ili predškolsku dob, ali će s obzirom na ustanovu usvojiti i standardni jezik. Odgojitelji kao govorni modeli trebaju djeci biti primjer i govorni uzor, ali trebaju pratiti i njihov jezični razvoj kako bi standardni jezik usvojili s lakoćom i koristili ga u kasnijem školovanju.

LITERATURA

1. Aladrović Slovaček, K. (2012). *Doktorski rad*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
2. Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa
3. Apel, K., Masterson J.J., prilagodila Ilona Posokhova (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine, od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti - potpuni vodič za roditelje i odgajatelje*. Zagreb, Ostvarenje
4. Cvikić, L. (2007). *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga*. Zagreb: Profil
5. Erdeljac, V. (2009). *Mentalni leksikon: modeli i činjenice*. Zagreb: Ibis.
6. Jelaska, Z., Blagus, V., Bošnjak, M., Cvikić, L., Hržica, G., Kusin, I., Novak-Milić, J., Opačić, N. (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Kuvač, J. ; Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjega jezika*. Zagreb: Slap.
8. Pavličević Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa
9. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi – priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

PRILOZI

Prilog 1. Sliko-test ponuđen djeci

